

GLOBALIOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ VERSLUMO KOMPETENCIJOS KAIP PASIRUOŠIMO SAVARANKIŠKAM GYVENIMUI PRIELAIDA

Dr. Jolita Dudaitė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinės gerovės fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303, Vilnius
El. paštas: jolitad@mruni.eu

*Pateikta 2016 m. vasario 13 d.
Parengta spausdinti 2016 m. gegužės 16 d.*

doi:10.13165/SD-16-14-1-07

Anotacija

Pagrindinis vaikų globos namų tikslas yra užtikrinti globojamam vaikui ugdymo, globos, socialines paslaugas, sudaryti jam tinkamas sąlygas ir palaikyti aplinką, kurioje vaikas galėtų saugiai augti, tobulėti ir pasiruošę savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Globos namų ugdomoji veikla turi būti nukreipta į auklėtinių socialinių kompetencijų puoselėjimą, kas padėtų jiems sėkmingiau veikti įvairiuose socialiniuose kontekstuose, prisitaikyti visuomenėje, integruotis į ją ir gyventi aktyvų visuomenės gyvenimą. Šiems tikslams pasiekti ypač svarbus yra ir verslumo kompetencijų ugdymas. Verslumo kompetencijos įgalina atrasti savo vietą visuomenėje ir joje įsitvirtinti – kas yra ypač svarbu tėvų paramos neturintiems globos namų auklėtiniams. Ar įmanoma išmokyti verslumo? Šiuo klausimu mokslininkai sutaria, kad galima išmokyti funkcinį verslumo gebėjimų, perteikti žinias, tačiau joks ugdymas neišugdys įgimtų verslumo savybių. Žmonės gimsta su polinkiu verslumui, tačiau verslumo kompetencija bus aukštesnė, jeigu jiems bus ugdomi verslumo gebėjimai.

Tyrime bandoma atsakyti, ar vaikų globos namuose Lietuvoje ugdomas verslumas, ar auklėtinių nuomone, jie turi pakankamai verslumo kompetencijų ir kaip jie verslumą supranta. Verslumo kompetencijos yra glaudžiai susijusios su globos namų auklėtinių pasiruošimu savarankiškam gyvenimui.

Tyrimo tikslas yra nustatyti globos namų auklėtinių požiūrį į jų turimas verslumo kompetencijas. Tyrimo duomenų rinkimo ir analizės metodai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, apklausa raštu, aprašomoji statistika, T-testas nepriklausomoms imtims, grafinis vaizdavimas. Tyrime dalyvavo keturių globos namų auklėtiniai, kurių amžius buvo nuo dešimties iki devyniolikos metų. Globos namų auklėtinių požiūriu, verslumo kompetencijų jie turi nepakankamai. Tyrimo metu gauta, kad verslumo kompetencijos yra glaudžiai susijusios su globos namų ugdymo filosofija ir savarankiškumui bei verslumui ugdyti sudarytomis sąlygomis – kuo labiau sudarytos sąlygos savarankiškumui, verslumui, tuo verslumo kompetencijos vystosi geriau.

Reikšminiai žodžiai: verslumo kompetencijos, globos namai, vaikai.

Įvadas

Per pastaruosius dešimtmečius pagausėjo mokslinių darbų, skirtų tėvų globos netekusių vaikų problematikai nagrinėti (Ryan, 2016, Biehal, 2014, Mencil, 2014, Vorria ir kt., 1998). Tam įtakos turėjo tyrimų gausa apie neigiamą įtaką vaiko raidai bei jo įsitraukimui į visuomeninį gyvenimą atskyrimas nuo tėvų ir apgyvendinimas globos institucijoje (Day ir kt. 2015, Hukkanen ir kt., 1999, Pringle, 1986). Lietuvoje tyrimų, skirtų tėvų globos netekusių vaikų problematikai, nėra labai daug, tačiau paskutiniu metu sparčiai gausėja (Mačiulskytė, 2013, Kardelis ir Kardelienė, 2008, Gudonis, 2008, Braslauskienė ir Grudžinskytė, 2007).

Globos namų tikslas – užtikrinti globojamam vaikui globos, ugdymo, socialines paslaugas, sudaryti kitas jam tinkamas sąlygas ir palaikyti aplinką, kurioje jis galėtų saugiai augti, tobulėti ir pasiruošę savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Ugdomoji globos namų veikla turi būti nukreipta į auklėtinių socialinių kompetencijų puoselėjimą, kas padėtų jiems sėkmingiau veikti įvairiuose socialiniuose kontekstuose, prisitaikyti bei integruotis visuomenėje ir gyventi aktyvų visuomenės gyvenimą. Tokiems tikslams pasiekti ypač svarbus yra ir verslumo kompetencijų ugdymas, nes verslumo kompetencijos įgalina atrasti savo vietą visuomenėje ir joje įsitvirtinti – o tai yra ypač svarbu tėvų paramos neturintiems globos namų auklėtiniams.

Kiek vaikų globos namų auklėtiniai Lietuvoje yra pasiruošę savarankiškam gyvenimui? M. Barkauskaitė (2001) nagrinėjo globos namų auklėtinių socialinius įgūdžius, jų bendravimo ypatumus, tarpusavio santykius, I. Leliūgienė (2003) ir G. Kvieskienė (2003) analizavo vaikų socializacijos problemas, R. Braslauskienė (2000) tyrinėjo globojamų vaikų ugdymo ypatumus, R. Žukauskienė ir O. Leiputė (2002) analizavo globojamų vaikų emocines ir elgesio problemas, K. Samašonok (2013) tyrinėjo globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą bei su tuo susijusius sunkumus, R. Raudeliūnaitė ir R. Paigozina (2009) nagrinėjo vaikų globos namų socialinių įgūdžių raiškos ypatumus, K. Samašonok ir V. Gudonis (2008) lygino globos namuose bei pilnose šeimose gyvenančių paauglių socialinę kompetenciją, B. Fominienė ir kt. (2013) nagrinėjo globos namų paauglių profesijos pasirinkimo problematiką, I. Žemaitaitytė ir L. Jankauskienė (2008) analizavo vaikų globos namų auklėtinių profesinį informavimą, susietą su karjeros planavimu, V. Justickis ir E. Ramanauskaitė (2006) nustatinėjo, ar

Lietuvos globos namų auklėtiniai žino savo teises. Tuo tarpu apie globos namų auklėtinių turimas verslumo kompetencijas atliktų tyrimų Lietuvoje beveik nėra atliekama. Tad įdomu išsiaiškinti, ar vaikų globos namuose Lietuvoje ugdomas verslumas, ar, auklėtinių nuomone, jie turi pakankamai verslumo kompetencijų ir kaip jie tą verslumą supranta? Šiais klausimais apibrėžiama *tyrimo problema*.

Tyrimo *tikslas* – nustatyti globos namų auklėtinių požiūrį į jų turimas verslumo kompetencijas. Tyrimo *objektas* – globos namuose gyvenančių vaikų verslumo kompetencijos.

1. Teorinė verslumo apžvalga

Verslumo kompetencijos užima svarbią vietą asmens pasirengimui savarankiškam gyvenimui. Verslumas yra viena iš priedaidų sėkmingam įsitvirtinimui visuomenėje. Verslumo svarba yra neginčijama, tačiau pats verslumas gali būti suprantamas nevienareikšmiškai. Mokslinėje literatūroje randame didelę verslumo sampratos apibrėžimų įvairovę. Apibendrinant įvairioje literatūroje randamus verslumo sampratos apibrėžimus, juos galima suskirstyti į tris prasmines grupes (Kaufmann ir Dant, 1998, Župerka, 2010):

- apibrėžimai, kuriuose išryškunami verslininkui būdingi charakterio bruožai ar savybės, apimančios lyderystę, kūrybiškumą, motyvaciją, gebėjimą rizikuoti, spręsti problemas, priimti sprendimus ir kt. (tokią sampratą atstovauja Mincienė, 2004, Juozaitienė, 2003);
- apibrėžimai, kurie susiję su verslininkystės procesu ir jo rezultatais, apimantys naujų įmonių ar gaminių kūrimą (tokią sampratą atstovauja Ribeiro ir Roig, 2007, Turner, 2005);
- apibrėžimai, kurie nukreipti į verslininko veiklą, apimantys įsijungimą į naujas rinkas, naujų vadovavimo struktūrų kūrimą ir reorganizavimą, į pilną orientuoto verslo inicijavimą, palaikymą ir vystymą (tokią sampratą atstovauja Brooks, 2012, Gegeckienė ir Griekšienė, 2009).

Kalbėdamas apie susiformavusią verslumo sampratą J. R. Henderson (2002) išskiria inovatyvumą kaip daugelį verslumo apibrėžimų vienijančią elementą. Verslumas yra vienas pagrindinių šalies inovatyvumo ir ekonominio augimo užtikrinimo veiksnių – tai ne tik ekonominės, bet ir socialinės pridėtinės vertės kūrimas, tai galimybė realizuoti save, efektyviai prisitaikyti prie aplinkos pokyčių, keisti savo ir kitų gyvenimo kokybę.

Verslumas yra esančių galimybių pastebėjimas ir pasinaudojimas gebėjimais prisiimti riziką, imtis iniciatyvos ir suburti bendraminčius tam, kad būtų pasiektas užsibrėžtas tikslas tas galimybes išnaudoti (Kiškis ir Lunevičiūtė, 2011). Be to, verslus žmogus turi atsakomybės jausmą, pasitikėjimą savo gebėjimais ir sėkme, asmeninę energiją, organizacinius gebėjimus, orientuotas į ateitį, pasiekimus, rizikuoja protingai, jaučia grįžtamojo ryšio poreikį.

C. L. Greene (2006), apibūdindamas verslų žmogų, išskiria tokias būdingiausias savybes/kompetencijas: nepriklausomybė, pasitikėjimas savimi, tikslingumas ir atkaklumas, susitelkimas, naujų iššūkių paieška ir dideli reikalavimai sau, kūrybiškumas, greitų sprendimų priėmimas. L. Mincienė (2000), apibrėždama verslumą, išskyrė tokias jo pa-

grindines kompetencijas: tikėjimą savo sėkme ir užsibrėžtų tikslų siekimą, norą būti nepriklausomu, kūrybiškumą, apskaičiuotą riziką, ryžtingumą. R. Jasinavičius (2007) žmogaus verslumą apibūdina kaip neribotų norų pasekmę, kai jų pagrindu asmuo skatinamas siekti naujų, nepatirtų dalykų. Ch. Brooks (2012) pateikia sėkmingiausių verslininkų (kurie be abejonės yra verslios asmenybės) kompetencijų sąrašą: gebėjimas planuoti, rinkodaros įgūdžiai, pagrindiniai valdymo įgūdžiai, bendravimo įgūdžiai, tarpasmeniniai įgūdžiai, vadovavimo įgūdžiai.

A. Župerka (2010), išanalizavęs įvairių mokslininkų verslumo apibrėžimus, konstatuoja, kad verslumas dažnai suvokiamas kaip žmogaus savybių ir gebėjimų raiška veikloje. O J. L. Vázquez-Burgete'o ir kt. (2012) verslumą, verslumo kompetenciją pristato kaip žinių, gebėjimų ir nuostatų visovę.

Apibendrinant galima teigti, kad mokslinėje literatūroje verslumo kompetencija apibrėžiama įvairiai, tačiau iš esmės išsiskiria du pagrindiniai požiūriai į verslumą: siauresnis, kai pabrėžiamos asmens savybės ekonominei vertei kurti, ir platesnis, kai pabrėžiamos asmens savybės socialinei vertei kurti. Tačiau kyla klausimas, ar įmanoma išmokyti verslumo? Mokslininkai sutaria, kad galima perteikti žinias, išmokyti funkcinių verslumo gebėjimų, sudaryti sąlygas praktiniam patyrimui, specifinių įgūdžių įgijimui, tačiau joks ugdymas neišugdys įgimtų verslumo savybių. Žmonės gimsta su polinkiu verslumui, bet verslumo kompetencija bus aukštesnė, jeigu jiems bus ugdomi verslumo gebėjimai. (Strazdienė, Garalis, 2006, Dudaitė ir kt. 2015). Verslumo kompetencijų ugdymas pirmiausia prasideda šeimoje, paskui mokykloje, kitose ugdymo institucijose, bendruomenėse. Globos namų auklėtinių atveju šeimą verslumo ugdymo procese, sudarant sąlygas savarankiškumui ir taikant kitas ugdymo priemones, pavaduoja globos namų institucija.

2. Tyrimo metodologija

Duomenų rinkimo ir analizės metodai: apklausa, aprašomoji statistika, T-testas nepriklausomoms imtims, grafinis vaizdavimas, mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

Duomenų rinkimo instrumentas – anketa raštu. Globos namų auklėtiniai buvo pakviesti atsakyti į uždaro atsakymo tipo klausimus. Klausimai sudaryti, remiantis mokslinės literatūros, kurioje nagrinėjamas verslumas, verslumo kompetencija, verslios asmenybės savybės, analize.

Imtis. Tyrime dalyvavo keturių globos namų auklėtiniai nuo 10 iki 19 metų. Visi keturi globos namai parinkti iš to paties Lietuvos regiono, maždaug tokio paties dydžio, sudaryti iš 10-13 vaikų šeimynų – visų globos namų struktūra ir socialinės aplinkos kontekstas yra panašus. Tyrimui pasirinkti visi toje teritorijoje esantys vaikų globos namai. Atrankos kriterijus – panaši socialinė aplinka. Iš viso šiuose keturiuose globos namuose gyvena 224 tiriamo amžiaus vaikai. Tyrime sutiko dalyvauti 173 globos namų auklėtiniai (77,2 proc.). Tarp atsakiusiųjų dalyvauti tyrime buvo daugiausia 10-11 ir 18-19 metų amžiaus auklėtiniai. Dalyvių amžius parinktas pagal tokį principą: žemesnioji riba parinkta pagal testų teorijos principą, pagal kurį nerekomenduojama apklausomis tirti vaiku, jaunesnių nei 10 metų amžius; aukštesnioji riba – bendrojo ugdymo mokyklos baigimo amžius.

Tyrimo etika. Dalyvavimas apklausoje buvo laisvanoriškas. Sąlygos dalyvauti tyrime buvo sudarytos visiems amžių atitinkantiems globos namų auklėtiniams. Tyrime atsisakė dalyvauti 51 auklėtinis. Tyrimo dalyviams buvo paaiškina, kad apklausa yra anoniminė. Prieš apklausą tyrimo dalyviams buvo paaiškintos sunkiau suprantamos verslumo kompetencijos, pvz., savirealizacija, aktyvus veikimas ir t. t. Paaiškinimai truko 20-30 min. Apklausos metu tyrimo dalyviai galėjo pasitiksinti, jei jiems kurie nors anketos klausimai buvo neaiškūs, reikalui esant vėl iš naujo buvo pakomentuotos neaiškios verslumo kompetencijos. Dažniausiai buvo komentuojama jaunesniems globos namų auklėtiniams.

3. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Apibendrinus duomenis apie tyrime dalyvavusių globos namų auklėtinių amžių matyti, kad daugiausia sudalyvavo 14-17 metų amžiaus auklėtiniai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžių

Table 1. Age of respondents

Amžius	Skaičius	Procentai	Amžius	Skaičius	Procentai
10	7	4,0	15	29	16,8
11	9	5,2	16	33	19,1
12	12	6,9	17	24	13,9
13	18	10,4	18	6	3,5
14	31	17,9	19	4	2,3

Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžių keturiuose globos namuose pateiktas 2 lentelėje.

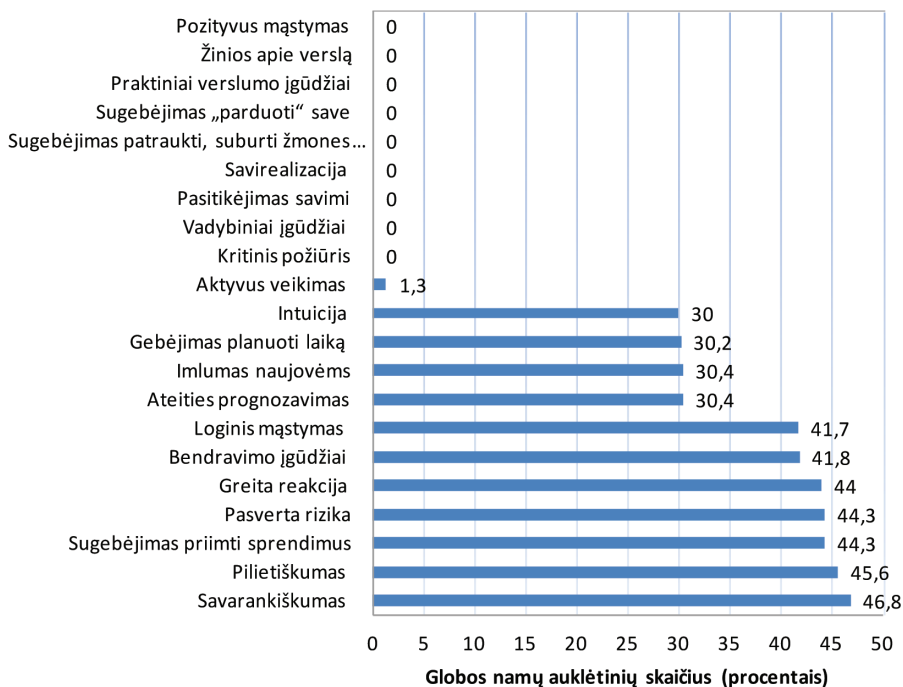
2 lentelė. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžių keturiuose globos namuose

Table 2. Age of respondents in each foster home

Namai	Respondentų skaičius	Jauniausio respondento amžius	Vyriausio respondento amžius	Amžiaus vidurkis	Standartinis nuokrypis
A	47	10	19	14,8	1,9
B	39	10	18	14,4	2,2
C	38	10	18	14,0	2,1
D	49	11	19	15,2	2,0

Iš 2-os lentelės matyti, kad tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis keturiuose globos namuose yra panašus (nuo 14,8 iki 15,2 m.). Tyrime dalyvavo nuo 38 iki 49 auklėtinių iš kiekvienų globos namų.

Išnagrinėjus globos namų auklėtinių atsakymus apie tai, kokias verslumo kompetencijas jie mano turintys, gauti tokie duomenys (žr. 1 pav.).

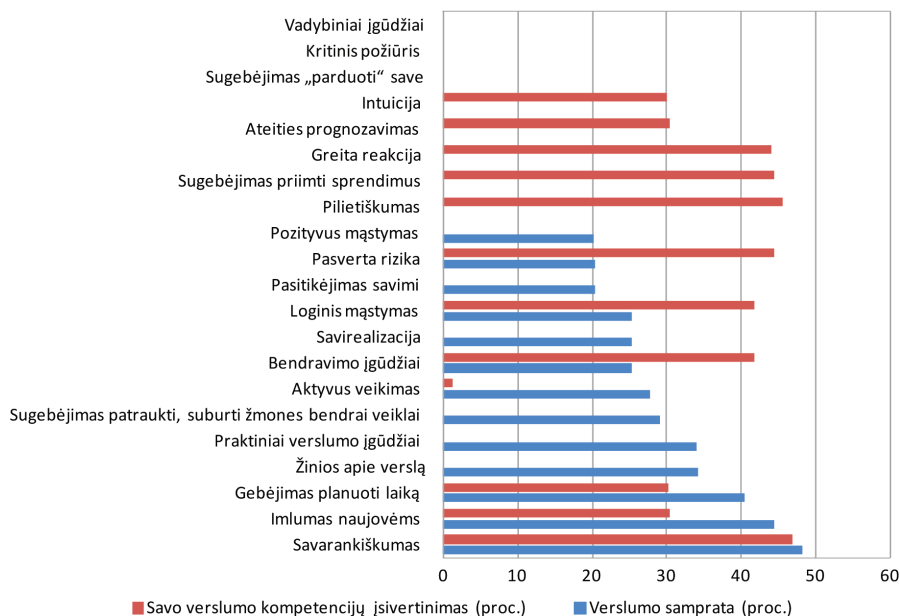
1 pav. Savo verslumo kompetencijų vertinimas

Fig. 1. Self-assessment of entrepreneurial competencies

Iš grafiko matyti, kad bet kurios verslumo kompetencijos (verslumo komponento) atveju mažiau nei pusę globos namų auklėtinių pripažįsta, kad tokią kompetenciją turi. Daugiausiai vaikų konstatuoja, kad yra savarankiški, pilietiški, sugeba priimti sprendimus, rizikuoja pasvertai, moka greitai reaguoti, turi bendravimo įgūdžius, geba logiškai mąstyti. Kelia nuostabą tai, kad nemažas verslumo kompetencijų sąrašas nesusilaukė nei vieno globos namų auklėtinio patvirtinimo, kad jie tą kompetenciją įvaldę. Juk pozityvus mąstymas, pasitikėjimas savimi, kritinis požiūris yra svarbūs ne vien verslumo raiškiai, bet ir apskritai pilnavertiškam gyvenimui.

Iš viso sąrašė, iš kurio galima rinktis, buvo pasiūlyta 21 verslumo kompetencija. Kiekvienas globos namų auklėtinis sau prisiskyrė dažniausiai tik po 3 arba 4 (atitinkamai 27,8 ir 25,3 proc.) verslumo kompetencijas. Bet pasitaikė ir tokių, kurie sau priskyrė tik po 1 kompetenciją (6,3 proc.). Didžiausias skaičius sau priskirtų verslumo kompetencijų buvo 7 (tik 2,54 proc. vaikų). Akivaizdu, kad globos namų auklėtiniai verslumo kompetencijų turintys pakankamai nesijaučia.

Kaip globos namų auklėtiniai supranta patį verslumą, kokias kompetencijas jie sieja su verslumu? Palyginus jų pačių turimą verslumo sampratą su sau priskiriamomis verslumo kompetencijomis matyti, kad skirtumas yra didelis (žr. 2 pav).

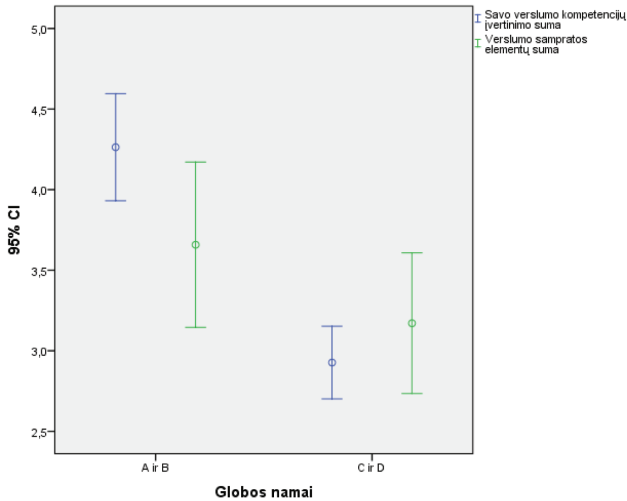

2 pav. Auklėtinių verslumo sampratos ir savo verslumo kompetencijų vertinimo palyginimas

Fig. 2. Comparison between self-assessment of entrepreneurial competencies and conception of entrepreneurship

Kaip matyti, dalies kompetencijų, kurias globos namų auklėtiniai sakosi turintys, jie visai nepriskiria verslumu. Tokios kompetencijos yra pilietiškumas, sugebėjimas priimti sprendimus, greita reakcija, ateities prognozavimas, intuicija. Tačiau visos eilės kompetencijų, kurias jie priskiria verslumu, jie manosi nėra įvaldę, pvz., žinios apie verslą, praktiniai verslumo įgūdžiai, sugebėjimas suburti žmones bendrai veiklai, gebėjimas save realizuoti, pasitikėjimas savimi, pozityvus mąstymas. Šios kompetencijos vaikams atrodo svarbios verslumu, tačiau jie pripažįsta, kad šių kompetencijų neįgiję. Kai kurių sąraše nurodytų kompetencijų, tokių kaip sugebėjimo save „parduoti“, kritinio požiūrio, vadybinių įgūdžių, globos namų auklėtiniai sakosi neturintys, tačiau jie jų ir nesieja su verslumu.

Analizuojant gautus duomenis detaliau, lyginant duomenis įvairiais pjūviais, gautas įdomus rezultatas – keturių globos namų duomenys grupuojasi poromis (žr. 3 pav., čia A, B, C ir D – globos namų kodai).

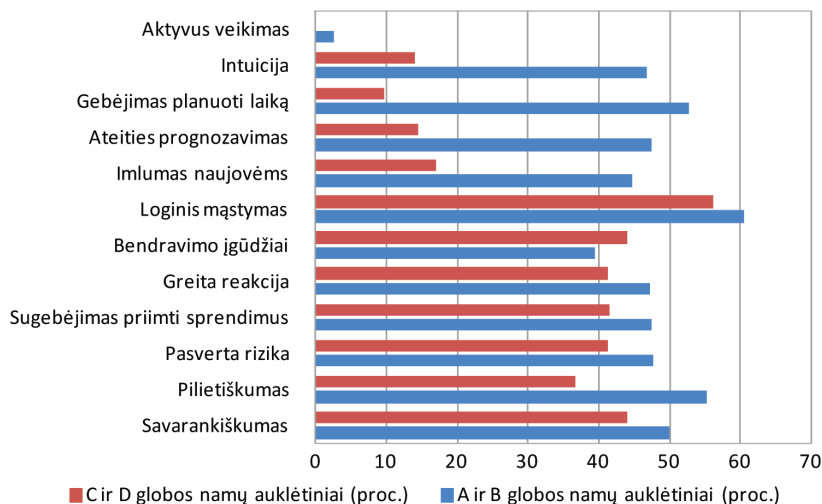

3 pav. Verslumo sampratos ir savo verslumo kompetencijų vertinimo palyginimas tarp atskirų globos namų

Fig. 3. Comparison between conception of entrepreneurship (blue line) and self-assessment of entrepreneurial competencies (green line) by foster homes

Palyginus verslumo sampratai priskiriamų kompetencijų skaičiaus vidurkį su savo turimu verslumo kompetencijų skaičiaus vidurkiu tarp atskirų globos namų matyti, kad A ir B globos namų pora bei C ir D globos namų pora duoda skirtingus rezultatus (grafike šių porų – A ir B, C ir D – rezultatai apjungti kartu). Jei abiejų globos namų porų auklėtinių verslumo samprata beveik panaši (pasikliautiniai intervalai stipriai persidengia), tai to negalima pasakyti apie savo kompetencijų vertinimą. Grafike matyti, kad sau priskiriamų verslumo kompetencijų skaičiaus vidurkis A ir B globos namų poroje yra reikšmingai aukštesnis už C ir D globos namų poroje esantį sau priskiriamų verslumo kompetencijų skaičiaus vidurkį – palyginus šiuos vidurkius pagal T-testo nepriklausomoms imtims kriterijų gauname, kad vidurkiai skiriasi statistiškai reikšmingai ($p < 0,001$). Vadinasi A ir B globos namų auklėtiniai savyje mato daugiau verslumo kompetencijų, negu C ir D globos namų auklėtiniai. Detalūs skirtumai tarp įstaigų porų pateikti 4 paveiksle (kompetencijos, kurių visai nepasirinko nei vienos globos namų poros auklėtiniai, šiame grafike nepavaizduotos).

Iš grafiko matyti, kad daugumos kompetencijų atveju daugiau A ir B globos namų poros auklėtinių pasisako, kad tokias kompetencijas įvaldę. Paryškinti skaičiai rodo reikšmingą skirtumą tarp abiejų globos namų porų – tai savarankiškumas, pilietiškumas, imlumas naujovėms, gebėjimas prognozuoti ateitį, gebėjimas planuoti laiką, intucija. Taigi A ir B globos namų auklėtiniai, yra verslesni už C ir D globos namų auklėtinius.

4 pav. Savo verslumo kompetencijų vertinimas A ir B globos namuose, lyginant su C ir D globos namais

Fig. 4. Self-assessment of competencies in foster homes A and B against foster homes C and D

Kas gi lemia šį skirtumą, jei visi keturi globos namai buvo parinkti iš to paties Lietuvos regiono, yra panašaus dydžio ir struktūros? Ieškant atsakymo į šį klausimą išnagrinėti visų keturių įstaigų dokumentai, kuriuose pristatyta įstaigų filosofija: vizijos, misijos, tikslai ir uždaviniai. Apibendrinus duomenis gauti tokie rezultatai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Globos namų pagrindiniai siekiniai

Table 3. Main objectives of foster homes

	A globos namai	B globos namai	C globos namai	D globos namai
Kas globos namuose yra akcentuojama	savarankiškumo skatinimas, tolesnės ateities projektavimas, efektyvių ugdymo formų paieška, emocinė auklėjimo pusė, visapusiška vaikų gerovė	emocinis ir dvasinis poreikių tenkinimas, harmoninga asmenybė, bendruomenė, ateities meilė, įsitvirtinimas gyvenime	apsauga, pragyvenimo užtikrinimas, globa, asmenybės ugdymas, individualus paslaugų pritaikymas	saugumas, globa, aprūpinimas, išsilavinimo teikimas, socialinių paslaugų teikimas ir jų plėtojimas

	A globos namai	B globos namai	C globos namai	D globos namai
Kokios yra vaikų atsakomybės	virtuvėlėje, darže, sode, gėlyne, patalpų valyme	virtuvėlėje, darže, sode, gėlyne, šiltnamyje, patalpų valyme	virtuvėlėje	nėra
Ką turi šeima	virtuvėlę, daržą, sodą, gėlyną, tvėnkinio dalį	virtuvėlę, daržą, sodą, gėlyną, šiltnamį	virtuvėlę	virtuvėlę

Nesunku pastebėti, kad C ir D globos namuose pagrindiniai akcentai dedami aprūpinimui, globai, paslaugų teikimui – taigi ko nors davimui. O tuo tarpu A ir B globos namuose akcentuojamas ne davimas, o emocinių vaikų poreikių tenkinimas, bendruomenė, savarankiškumas, ateities projektavimas. Ypač svarbu atkreipti dėmesį, kad A ir B globos namai tarp savo siekinių yra įsirašę ateities projektavimą, įsitvirtinimą gyvenime, savarankiškumo skatinimą – *šie dalykai labai siejasi su verslumo ugdymu*. Be to, aiškiai skiriasi A ir B bei C ir D globos namuose esantys reikalavimai vaikų atsakomybėms ir skirtingai sudarytos galimybės toms atsakomybėms skleistis (turimas daržas, sodas, šiltnamis, gėlynas, šeimos virtuvė). Šie siekinių ir sudarytų sąlygų skirtumai gali būti atsakymas į klausimą, kodėl A ir B bei C ir D globos namų auklėtiniai skirtingai mato savo išvystytas kompetencijas ir ta prasme yra skirtingai pasirengę savarankiškam gyvenimui.

Išvados

Globos namų auklėtinių požiūriu jų verslumo kompetencijos nėra pakankamos.

Verslumo kompetencijos susiję su globos namų ugdymo filosofija ir sudaromomis gyvenimo sąlygomis – kuo daugiau sudaroma sąlygų savarankiškumui, verslumui ugdytis, tuo geriau vystosi verslumo kompetencijos, kuo savarankiškumui ir verslumo ugdymui sąlygų sudaryta mažiau arba jų visai nesudaryta, verslumo kompetencijos vystosi prasčiau.

Skirtinguose globos namuose sudarytos ne vienodos savarankiškumui ir verslumui ugdytis sąlygos.

Literatūra

- Biehal, N. (2014). A Sense of Belonging: Meanings of Family and Home in Long-Term Foster Care. *British Journal Of Social Work*, 44(4), 955-971. Prieiga per internetą: <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/early/2012/11/25/bjsw.bcs177>.
- Bitė Fominienė, V., Rėklaitienė, D., Požerienė, J., Ostasevičienė, V. ir Gaižauskienė, A. (2013). Globos namuose gyvenančių paauglių profesijos pasirinkimo problemos. *Tiltai*, 63(2), 131-143.
- Braslauskienė R. (2000). *Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose (socialinis ir psichopedagoginis aspektas)* (daktaro disertacija). Klaipėda: Klaipėdos universitetas. Prieiga per internetą: http://www.lvb.lt/primu_library/libweb/action/IDisplay.o?vid=KTU&docId=KTU01000026484&fromSitemap=1&afterPDS=true.

- Braslauskienė, R. ir Grudžinskaitė, A. (2007). Socialinė-educacinė pagalba vaikams iš globos namų adaptuojantis pradinėje mokykloje. *Tiltai*, 41(4), 17-27.
- Brooks Ch. (2012). What is Entrepreneurship? *Business News Daily Contributor*, Jun 6. Prieiga per internetą: <http://www.businessnewsdaily.com>.
- Day, A. G., Somers, C., Smith Darden, J. ir Yoon, J. (2015). Using Cross-system Communication to Promote Educational Well-being of Foster Children: Recommendations for a National Research, Practice, and Policy Agenda. *Children ir Schools*, 37(1), 54-62.
- Dudaitė, J., Januškevičiūtė, A., Prakapas, R., Virbaliienė, R., Žibėnienė, G. (2015). *Verslumo ugdymas Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose: mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Gegieckienės L., Griškiienė A. (2009). *Verslumas*. Vilnius: Ciklonas.
- Greene C. L. (2006). *Entrepreneurship: ideas in action*. South-Western/Thomson.
- Gudonis, V., Butkutė, I. ir Samašonok, K. (2008). Globos namų auklėtinių ir paauglių gyvenančių pilnose šeimose, adaptacijos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2, 8-21.
- Henderson, J. R. (2002). Building the Rural Economy With High - Growth Entrepreneurs. Federal Reserve Bank of Kansas City, *Economic Review*.
- Hukkanen R., Sourander A., Bergroth L., Piha J. (1999). Follow-up of children and adolescents in residential care in children's homes. *Nord Journal of Psychiatry*, 53, 185-189.
- Jasinavičius R. (2007). *Nacionalinio darbdavio ugdymo programa*. Vilnius.
- Juozaitienė L. (2003). *Verslo ir vadybos įvadas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Justickis, V., Ramanauskaitė, E. (2006). Vaikų namų globotinio teisinio statuso psichologinis įvertinimas. *Socialinis darbas*, 5(2), 29-36.
- Kardelis, K. ir Kardelienė, L. (2008). Specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų pedagogų identifikavimosi su institucija raiška. *Specialusis ugdymas*, 1, 72-81.
- Kaufman P., Dant R. P. (1998). Franchising and the domain of entrepreneurship research. *Journal of Business venturing*, 14 (1).
- Kiškis M., Lunevičiūtė G. (2011). *Verslumas elektroninėje erdvėje*. Vilnius: MRU.
- Mačiulskytė, S. (2013). The problem of professional competence transformation: aspect of institutional care. *Tiltai*, 63(2), 51-79.
- Mencel, A. M. (2014). From Endangered Family Towards own Family – Experiences and Expectations of Social Orphans. *Pedagogika*, 116(4), 170-182.
- Mincienė L. (2000). Verslumo integravimas į pirminį profesinį rengimą. *Pedagogika*, 46.
- Mincienė L. (2004). *Verslumo pradmenys*. Kaunas: Dakra.
- Pringle M. K. (1986). *The needs of children*. Suffolk: Hutchinsonson.
- Ryan, J., Perron, B., ir Huang, H. (2016). Child Welfare and the Transition to Adulthood: Investigating Placement Status and Subsequent Arrests. *Journal Of Youth & Adolescence*, 45(1), 172-182.
- Ribeiro D., Roig S. (2007). *Entrepreneurship*. Springer.
- Samašonok, K. (2013). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. *Pedagogika*, 110, 103-114.
- Samašonok, K. ir Gudonis, V. (2008). Paauglių, gyvenančių globos institucijose ir pilnose šeimose, socialinė kompetencija: lyties ir amžiaus ypatumai. *Ugdymo psichologija*, 19, 18-30.
- Strazdienė G., Garalis A. (2006). Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 38.
- Turner, C. (2005). *Veskite į sėkmę. Kaip sukurti verslias organizacijas*. Vilnius: Baltos lankos.
- Vázquez-Burgete, J. L., Lanero, A., Raišienė, A. G., García, M. P. (2012). Entrepreneurship Education in Humanities and Social

- Sciences: are Students Qualified to Start a Business? *Verslas: Teorija ir Praktika*, 1(13), 27–35.
- Vorria P., Wolkind S., Rutter M., Pickles A., Hobsbaum A. (1998). A Comparative Study of Greek Children in Long-term Residential Group Care and in Two-parent Families: Social, Emotional and Behavioural Differences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 39(2), 225–236.
- Žemaitaitytė, I. ir Jankauskienė, L. (2008). Vaikų globos namų auklėtinių profesinis informavimas kaip karjeros planavimo veiksnys. *Socialinis darbas*, 7(2), 59–66.
- Žukauskienė, R. ir Leiputė, O. (2002). Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, emocinių ir elgesio problemų ypatumai. *Socialinis darbas*, 2(2), 106–115.
- Župerka A. (2010). *Studentų verslumo ugdymo plėtra Lietuvoje* (daktaro disertacija). Kaunas: VDU. Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101230_091557-86520/DS.005.0.01.ETD.

ENTREPRENEURIAL COMPETENCIES AS AN ASSUMPTION FOR PREPARATION FOR INDEPENDANT LIFE OF CHILDREN LIVING IN FOSTER HOMES

Dr. Jolita Dudaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Over the last decades, an increase in the number of studies on the problems of children who have lost parental care and are living in foster homes has been observed. The purpose of foster homes for children is to ensure education, care, social services and other appropriate conditions to children, as well as to maintain the environment where they could grow, develop and prepare for independent life in the society. Educational activity of the foster homes must be mainly focused on developing social competences of children which would help them to integrate into society, be more successful in various social contexts, and live active social life. Development of the entrepreneurial competencies is also particularly significant in achieving those goals. The entrepreneurial competencies allow finding your place in the society and promoting your social advancement which is particularly important to children who have lost parental care and live in foster homes. But can entrepreneurship be taught? Scholars agree on this point by stating that it is possible to teach functional abilities of entrepreneurship, to transfer knowledge, but natural abilities of entrepreneurship cannot be taught. People are born with entrepreneurial abilities, but higher level of entrepreneurial competence will be reached if entrepreneurial skills are developed.

So, to what extent are children in institutional care in Lithuania ready for life? The survey tries to find out whether education of children living in foster homes in Lithuania covers entrepreneurship, whether the children consider that they have enough entrepreneurial

competencies, and how they understand entrepreneurship. The said questions define problem of the survey.

Purpose of the survey is to ascertain the attitude of children living in foster homes towards their entrepreneurial competencies. Data collection and analysis methods: scientific literature and document analysis, questionnaire, descriptive statistics, T-test for independent samples, graphs. Children from four foster homes participated in the survey. In the opinion of children who live in foster homes their entrepreneurial competencies are not sufficient. It was found out that entrepreneurial competencies are related with education philosophy and living conditions in foster home, i.e. the more conditions are provided for entrepreneurship education, the better development of entrepreneurial competencies is observed. Each foster home provides different conditions for development of entrepreneurial competencies.

Keywords: *entrepreneurial competencies, foster homes, children.*

Jolita Dudaitė, Mykolo Romerio universiteto Socialinės gerovės fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinių tyrimų metodologija, verslumas, švietimo kokybė, gyvenimo kokybė.

Jolita Dudaitė, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Welfare, Institute of Educational Sciences and Social Work, lecturer. Research areas: methodology of social sciences, entrepreneurship, quality of education, quality of life.